

Artur Dariusz Kubacki

"W poszukiwaniu dominanty
translatorskiej", Anna Bednarczyk,
Warszawa 2008 : [recenzja]

Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik nr 1,
264-266

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

przed czym autorki ostrzegają. Poruszana w tekstach poszczególnych rozdziałów problematyka, odzwierciedlająca polskie życie gospodarcze i polityczne, nie stanowi kontinuum, a zatem dopuszcza wybiórczą, zorientowaną na zainteresowania uczącego, a dzięki zawartemu w podręczniku kluczowi także samodzielną pracę z podręcznikiem. Główny nacisk recenzowanej pozycji położony został na wiedzę specjalistyczną i terminologię, o czym świadczy chociażby przewaga bazujących na tekstach ćwiczeń leksykalnych, co sprawia, że podręcznik realizuje przedstawione przez autorki założenia. Na uwagę zasługuje również fakt, iż *Staatsordnung und politisches System* to pierwszy (traktując *Wirtschaftsdeutsch* jako wersję pilotażową) tak dokładnie zajmujący się polską rzeczywistością polityczną i gospodarczą podręcznik do nauki języka niemieckiego. Nie można w tym miejscu nie przypomnieć, że to przecież przede wszystkim realia, jako podstawowe wyznaczniki kultury, stwarzają największe bariery językowe w komunikacji międzykulturowej.

Piotr K u n a

**Anna BEDNARCZYK *W poszukiwaniu dominanty translatorskiej.*
Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, 165 s.**

W serii wydawniczej PWN pt. „Przekład – mity i rzeczywistość” poświęconej teoretycznym i praktycznym problemom przekładu pojawiła się w 2008 r. kolejna ciekawa pozycja. Jest nią książka Anny Bednarczyk, która próbuje udzielić odpowiedzi na pytanie, czy istnieje dominanta translatorska. Inaczej mówiąc, autorka chce przedyskutować, co w procesie przekładu należy zachować, a także w jaki sposób przekład oceniać.

Już we wstępie do książki Bednarczyk nakreśla pola eksploracji, które zamierza omówić. Nie jest to tylko – jak sama sugeruje – problematyka różnicy dominant wyznaczonych zarówno dla tłumacza oraz dla krytyka przekładu, jak i przez tłumacza oraz przez krytyka przekładu. Tę tezę zresztą będzie chciała udowodnić w recenzowanej monografii. Głównym zagadnieniem badawczym są u Bednarczyk kwestie wyborów translatorskich oraz ich asocjacyjnego kontekstu, a także problematyka kulturowych aspektów przekładu. Stąd praca wpisuje się wyraźnie w nurt współczesnych koncepcji translatorskich odnoszących się do przekładu literackiego.

Omawiana publikacja składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz dwóch indeksów: rzeczowego i z nazwiskami. W pierwszym rozdziale autorka deklaruje się jako zwolenniczka takiej nauki o tłumaczeniu, która korzysta – stanowiąc odrębną dziedzinę badawczą – zarówno z osiągnięć językoznawstwa, jak i literaturoznawstwa. Ponadto interesuje ją nie tylko ustalanie adekwatności przekładu, lecz przede wszystkim eksplikacja przesunięć translatorskich oraz translatorska transformacja obrazów poetyckich. W tym miejscu autorka różni dwa rodzaje dominant: translatoryczną i translatorską. Ta pierwsza „pełni

rolę wyznacznika ekwiwalencji całości lub któregośkolwiek (wybranego) elementu tłumaczonego tekstu, który rozpatruje krytyk, i teoretycznie winna być w najwyższym możliwym stopniu zobiektywizowana”. Druga z nich związana jest natomiast ze świadomą motywacją tłumacza, przyjętymi przez niego normami oraz zasadami podczas wyboru strategii przekładu. Nie są to zatem obiektywne cechy tłumaczonego tekstu, lecz cele zakładane i realizowane przez tłumacza. Wg Bednarczyk dominanta translatoryczna jest wyznacznikiem ekwiwalencji, zaś dominanta translatorska wyznacza wybrane przez tłumacza lub krytyka cele, jakie ma do spełnienia translac w szeroko rozumianej kulturze przekładu. Podział na wyżej wspomniane dominanty metodologiczne wiąże się z problemem akceptowalności tekstu w danej kulturze.

Dla zilustrowania swoich rozważań teoretycznych dotyczących problematyki dominant autorka przeprowadza cykl wnikliwych analiz przekładoznawczych. I tak drugi rozdział rozpoczyna od deskryptywnej analizy tłumaczenia dwu polskich przekładów nostalgicznego wiersza Siergieja Jesienina pt. *Дорогая, сядем рядом* autorstwa Tadeusza Mongrida i Adama Pomorskiego. Bednarczyk przeprowadza znakomitą analizę tych dwóch translatów pod kątem przekazu międzykulturowego oraz użytych strategii translatorskich. Wskazuje przy tym wyraźnie na deficyty translatorskie w transformacji obrazów poetyckich oraz na mylące podobieństwa językowe. Krytycznym wzrokiem śledzi zastosowane w przekładach wiersza Jesienina takie wybory translatorskie, jak amplifikacje, redukcje, substytucje czy inwersje. Z przeprowadzonej analizy tłumaczeń wynika jednoznacznie, iż w translacie – jak słusznie konkluduje – może być obecnych kilka różnych dominant, a realizacja tylko jednej z nich nie musi wcale kończyć się sukcesem translatorskim. W związku z tym autorka proponuje zastosować własną kognitywno-polisystemową analizę przekładu, co zresztą czyni przedmiotem swoich rozważań w drugim rozdziale omawianej pracy. Po uzasadnieniu wyboru takiej właśnie analizy językoznawczo-literaturoznawczej Bednarczyk przystępuje do porównania wiersza Urszuli Kozioł pt. *Pejzaż z pamięci* i jego rosyjskiego przekładu dokonanego przez Natalię Astafiewą. I także tu autorka trafnie ocenia płaszczyznę semantyczną, syntaktyczną i pragmatyczną oryginału i jego translatu. Wg jej opinii nie wystarczy zbadać w tekście oryginału jednego rodzaju dominaty, lecz należy zwrócić uwagę na różne elementy jego struktury, a zatem należy łączyć różne koncepcje badawcze. Ponadto ewaluacja wyborów dominant translatorskich jest zawsze subiektywną oceną krytyka. W kolejnym rozdziale Bednarczyk tor analizy kieruje na ustalenie tożsamości dwóch dominant translatorskich: pierwszej przyjętej przez tłumacza oraz drugiej przyjętej przez krytyka przekładu. Na podstawie porównania płaszczyzny semantycznej tekstu wyjściowego i docelowego – notabene jest to ballada Władimira Wysockiego pt. *Райские яблоки* – Bednarczyk analizuje związki intertekstualne, a właściwie przesunięcia semantyczne ściśle uwarunkowane wyborem określonej strategii przekładu. Stąd słuszna wydaje się być jej konstatacja, iż krytyk przekładu ocenia wybrane przez tłumacza strategie, a nie wartościuje przesunięć na płaszczyźnie semantycznej. Skutkuje to zatem rozgraniczeniem dominaty przyjmowanej przez tłumacza od tej, którą wybiera krytyk (badacz) przekładu. Do nowator-

skich rozważań Bednarczyk należy niewątpliwie zaliczyć problematykę dominanty intersemiotycznej przedstawioną w rozdziale 5. Tu m.in. do analizy posłużyło tłumaczenie wiersza Wisławy Szymborskiej na język rosyjski pt. *Dwie małpy Bruegla*. Dominanta intersemiotyczna odnosi się do pozawerbalnych elementów tekstu źródłowego, a więc w tym wypadku do obrazu Bruegla, który stał się istotnym źródłem asocjacji u tłumacza aniżeli tekst słowny Szymborskiej. Kolejny rodzaj dominanty omawianej przez Bednarczyk związany jest z celem autora oryginału i celem autora tłumaczenia. Cele te mogą się całkowicie różnić, np. celem tłumacza nie będzie wierne odtworzenie oryginału, a celem autora oryginału będzie zafałszowanie rzeczywistości uzyskiwane choćby poprzez określoną stylizację utworu. Poruszone przez autorkę zagadnienie – bogato zilustrowane w rozdziale 6 na przykładzie tłumaczenia różnych gatunków literackich (piosenki, pieśni, opowiadania, wiersze) – wiąże się z manipulacją recepcją czytelniczą zarówno tekstu utworu, jak i jego przekładu. Ostatni aspekt badawczy Bednarczyk poświęca przekładowi w pseudoprzekładzie, czyli problematyce intertekstu, który stanowi szczególnie w tym wypadku rodzaj dominanty. Pod lupą badaczki znajduje się tym razem sztuka sceniczna Tadeusza Słobodzianka pt. *Sny pluskwy*.

Wyniki analiz translatorycznych Bednarczyk wyraźnie potwierdzają istnienie wielu różnych dominant translatorskich istotnych dla teorii i praktyki przekładu literackiego. Z lektury książki wynika, iż bezwzględnie należy pamiętać o różnicy pomiędzy dominantą wyznaczaną przez tłumacza utworu (dominantą translatorską) a dominantą przyjmowaną przez krytyka przekładu (dominantą translatoryczną). Nie bez znaczenia dla analizy tekstu translatu pozostają dominanty intersemiotyczne, a także świadome i celowe pozostawienie w tekście „fałszywych tropów kulturowych”, które mogą mieć wpływ na wybór pseudodominanty, a nawet na manipulację recepcją czytelniczą czy reakcją odbiorcy utworu.

Reasumując należy stwierdzić, iż wszystkie cele publikacji, jakie postawiła sobie jej autorka, zostały w pełni zrealizowane. Monografia Anny Bednarczyk jest pozycją wieloaspektową, która w przystępny i jasny sposób prezentuje zawiloci przekładu literackiego. Może ona bez wątplenia służyć pomocą w kształceniu tłumaczy zainteresowanych przekładem artystycznym oraz osób zainteresowanych jego krytyką.

Artur Dariusz K u b a c k i